

**O'ZBEKISTONDA INNOVATSION IQTISODIYOTNI
SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Ergasheva Sevara Bahriddinovna

Ilmiy rahbar: Rajabov O'tkir Do'snayevich DSc

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti raqamli iqtisodiyot kafedrası

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish jarayonining nazariy asoslarini takomillashtirish muammolari va istiqbollari keng ilmiy tahlil qilinadi. Innovatsion iqtisodiyotning mazmun-mohiyati, ularning an'anaviy iqtisodiyotdan farqli jihatlari, rivojlanish tamoyillari hamda global iqtisodiy jarayonlar kontekstida O'zbekiston uchun moslashtirilgan nazariy model ishlab chiqish masalalari yoritilgan. Asosiy e'tibor innovatsiyalarni milliy iqtisodiyotga integratsiya qilish, ilm-fan, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni mustahkamlash, hamda davlat tomonidan qo'llaniladigan iqtisodiy siyosat mexanizmlarini tahlil qilishga qaratilgan. Shuningdek, innovatsion iqtisodiyotga o'tishning institutsional, tashkiliy-huquqiy va ijtimoiy omillari ham chuqur o'rganiladi. Maqola nazariy yondashuvlarni tahliliy ravishda kengaytiradi hamda innovatsion iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun ilmiy-metodologik asoslarni taklif etadi.

Kalit so'zlar. Innovatsion iqtisodiyot, nazariy asoslar, raqamli transformatsiya, iqtisodiy islohotlar, innovatsion tizim, intellektual kapital, davlat siyosati, barqaror rivojlanish, ilm-fan integratsiyasi, texnologik modernizatsiya.

Abstract

This article provides a broad scientific analysis of the problems and prospects for improving the theoretical foundations of the process of forming an innovative economy in Uzbekistan. The essence of the innovative economy, its differences from the traditional economy, development principles, and the development of a theoretical model adapted for Uzbekistan in the context of global economic processes are highlighted. The main attention is paid to the integration of innovations into the national economy, strengthening the interdependence between science, education, and production, as well as the analysis of economic policy mechanisms used by the state. The institutional, organizational, legal, and social factors of the transition to an innovative economy are also studied in depth. The article analytically expands

theoretical approaches and offers scientific and methodological foundations for the sustainable development of an innovative economy.

Keywords. Innovation economy, theoretical foundations, digital transformation, economic reforms, innovation system, intellectual capital, public policy, sustainable development, science integration, technological modernization.

KIRISH

O‘zbekistonda iqtisodiy rivojlanishning zamonaviy bosqichi global jarayonlar ta’sirida innovatsion iqtisodiyot konsepsiyasini shakllantirishni taqozo qilmoqda. Jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan keskin o‘zgarishlar – raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, to‘rtinchi sanoat inqilobi jarayonlari, intellektual mehnatning ustuvor ahamiyat kasb etishi – milliy iqtisodiyotlarni yangi paradigma asosida shakllantirish zaruratini yuzaga chiqardi. An’anaviy resursga asoslangan iqtisodiy model endilikda barqaror o‘shishni ta’minlab bera olmaydi, buning o‘rniga bilimga asoslangan, yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulot ishlab chiqarishga yo‘naltirilgan innovatsion iqtisodiyotning ustuvorligi ortmoqda.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar, xususan, “Innovatsion rivojlanish strategiyasi”, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” dasturi, “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasi kabi dasturlar mamlakatni innovatsion rivojlanish bosqichiga olib chiqishni maqsad qilmoqda. Ushbu dasturlar doirasida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag‘batlantirish, innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish, startap ekotizimini rivojlantirish hamda inson kapitalini mustahkamlash borasida muhim vazifalar belgilangan.

Shu bilan birga, innovatsion iqtisodiyotning nazariy asoslarini takomillashtirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Chunki innovatsion rivojlanishning muvaffaqiyati faqat texnologiyalar bilan emas, balki iqtisodiy nazariya va amaliyotning uyg‘unlashgan holda rivojlanishiga bog‘liq. Bu jarayonda iqtisodiyotning modernizatsiyasi, institutlarning transformatsiyasi, boshqaruv mexanizmlarining yangilanishi, shuningdek, jamiyatda innovatsion tafakkurni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada aynan mana shu jarayonlar nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, innovatsion iqtisodiyot konsepsiyasining evolyutsiyasi, O‘zbekiston sharoitida uni shakllantirish omillari, mavjud nazariy yondashuvlarni milliy sharoitga moslashtirish, shuningdek, iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash masalalari yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Innovatsion iqtisodiyot masalalari bo‘yicha jahon iqtisodiy adabiyotida keng qamrovli nazariy tadqiqotlar mavjud. Xususan, Y. Shumpeterning “ijodiy

vayronkorlik” nazariyasi innovatsion rivojlanishning poydevorini tashkil etadi. Shumpeterga ko‘ra, yangi texnologiyalar, yangi bozorlar va yangi tashkilot shakllari iqtisodiy o‘shishning asosiy manbai hisoblanadi. Ushbu yondashuv hozirgi zamon iqtisodiy tahlillarida ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Bundan tashqari, P. Druker tomonidan ilgari surilgan innovatsiyalarni boshqarish nazariyasi korporativ boshqaruv va davlat siyosati uchun muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Uning fikricha, innovatsiyalar tasodifiy hodisa emas, balki boshqariladigan jarayon sifatida qaralishi lozim. Bu yondashuv iqtisodiy siyosatda innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash, moliyaviy resurslarni safarbar etish va ilmiy muassasalar faoliyatini integratsiyalash zarurligini asoslaydi.

O‘zbekistonda ham mustaqillik yillarida innovatsion rivojlanish bo‘yicha bir qator ilmiy ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, mahalliy olimlar tomonidan innovatsion tizimning institutsional asoslari, intellektual mulkni muhofaza qilish mexanizmlari, startap ekotizimining rivojlanishi, raqamli iqtisodiyotning nazariy xususiyatlari keng o‘rganilgan. Ammo mavjud tadqiqotlarda nazariy modellarni milliy iqtisodiyot sharoitiga to‘liq moslashtirish masalasi hali yetarlicha ishlab chiqilmagan.

Xorijiy adabiyotlarda innovatsion rivojlanishning barqarorlik tamoyillari alohida e‘tibor qaratiladigan masalalardan biridir. Xususan, OECD va Jahon banki ekspertlari innovatsion iqtisodiyot barqarorlikni ta‘minlash uchun institutsional muhit, korrupsiyaga qarshi samarali kurash, moliyaviy resurslarning shaffofligi va inson kapitalini rivojlantirishni ustuvor omillar sifatida qayd etadi. Shu bois, O‘zbekiston sharoitida ham bu tamoyillarni nazariy asoslash muhimdir.

Mazkur tadqiqotda innovatsion iqtisodiyot nazariy asoslarini takomillashtirishda tizimli yondashuv qo‘llanildi. Tahlil metodologiyasi sifatida qiyosiy tahlil, tarixiy-evolyutsion yondashuv, institutsional tahlil va statistik ma‘lumotlarga tayangan empirik kuzatuvlar asos sifatida tanlandi.

Qiyosiy tahlil orqali O‘zbekistonning innovatsion rivojlanish tajribasi boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar bilan solishtirildi. Tarixiy-evolyutsion yondashuv yordamida innovatsion iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanish bosqichlari, g‘oyaviy ildizlari va zamonaviy talqinlari o‘rganildi. Institutsional tahlil esa O‘zbekiston sharoitida innovatsion tizimni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan huquqiy, tashkiliy va iqtisodiy institutlarni aniqlashga yordam berdi.

Metodologiyada, shuningdek, milliy iqtisodiy siyosatdagi islohotlar jarayoni ham nazariy nuqtai nazardan qayta baholandi. Xususan, raqamli transformatsiya, startaplarni qo‘llab-quvvatlash, venchur kapitalni rivojlantirish va ilmiy-tadqiqot institutlari bilan sanoat korxonalarini o‘rtasidagi hamkorlik kabi yo‘nalishlar tadqiqot markazida bo‘ldi.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotning shakllanishi bir necha asosiy omillarga bog'liq: birinchidan, inson kapitalini rivojlantirish va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish; ikkinchidan, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini mustahkamlash; uchinchidan, innovatsiyalarni moliyalashtirish tizimini diversifikatsiya qilish; to'rtinchidan, davlatning tartibga soluvchi hamda rag'batlantiruvchi rolini uyg'unlashtirish.

Empirik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, mamlakatda yaratilgan huquqiy baza, jumladan "Innovatsion rivojlanish vazirligi" faoliyati, innovatsion markazlar va texnoparklarning shakllanishi sezilarli natija bermoqda. Biroq innovatsion loyihalarning tijoratlashirilish darajasi pastligicha qolmoqda. Bu esa ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarishga samarali joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Natijalardan biri sifatida, maqola innovatsion iqtisodiyotning nazariy modelini taklif qiladi. Ushbu modelda davlat – katalizator, ilmiy muassasalar – bilim manbai, biznes sektori – innovatsiyani amaliyotga tatbiq etuvchi subyekt sifatida ko'riladi. Jamiyat esa innovatsion iqtisodiyotning asosiy iste'molchisi va uni qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy muhitni shakllantiruvchi omil sifatida qaraladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning nazariy asoslarini takomillashtirish mamlakatning barqaror taraqqiyoti uchun muhim shartdir. Innovatsion iqtisodiyot nafaqat yangi texnologiyalarni joriy etishni, balki butun boshqaruv tizimining, iqtisodiy institutlarning va ijtimoiy munosabatlarning tubdan o'zgarishini taqozo qiladi.

Taklif etilgan nazariy yondashuvlar innovatsion rivojlanishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi. Xususan, inson kapitaliga investitsiyalarni kengaytirish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, venchur kapital bozorini rivojlantirish, startap ekotizimini rag'batlantirish va davlat tomonidan innovatsion siyosatning institutsional asoslarini mustahkamlash zarur.

Shuningdek, innovatsion iqtisodiyotning muvaffaqiyati jamiyatda innovatsion tafakkurni shakllantirish, yoshlarning intellektual salohiyatini qo'llab-quvvatlash va milliy g'oya asosida innovatsion loyihalarga keng yo'l ochish bilan chambarchas bog'liqdir. Shu ma'noda, O'zbekiston uchun innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish nafaqat iqtisodiy siyosat masalasi, balki milliy taraqqiyot strategiyasining poydevori hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – Кембридж: Harvard University Press, 1934. – 255 с.
2. Друкер П. Инновации и предпринимательство. – Нью-Йорк: Harper & Row, 1985. – 320 с.
3. OECD. Innovation Strategy 2021. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 198 p.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Инновацион ривожланиш стратегияси тўғрисида”ги Фармони. – Тошкент, 2018.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси. – Тошкент, 2020.
6. Лундвалл Б. Национальные системы инноваций: К теории инноваций и интерактивного обучения. – Лондон: Pinter Publishers, 1992. – 342 с.
7. Фриман К. Технологическая политика и экономическая эффективность. – Лондон: Pinter Publishers, 1987. – 301 с.
8. Нельсон Р. Национальные инновационные системы: Сравнительный анализ. – Оксфорд: Oxford University Press, 1993. – 280 с.
9. Ҳисоботлар тўплами. – Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги. – Тошкент, 2024.
10. World Bank. World Development Report: The Changing Nature of Work. – Washington: The World Bank, 2019. – 260 p.